

ZYGMUNT KONRAD NOWAKOWSKI, ZBIGNIEW ZAKRZEWSKI

EDWARD TAYLOR (1884-1964). SYMPOZJUM W PTPN

W bieżącym roku mija stulecie urodzin i dwudziestolecie zgonu Profesora Edwarda Taylora, jednego z najwybitniejszych teoretyków ekonomii w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Z tej okazji Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk urządziło w dniu 14 XI 1984 roku uroczyste sympozjum, na które złożyły się referaty oraz wystąpienia przyjaciół i uczniów Profesora. Organizatorami imprezy były: Wydział Historii i Nauk Społecznych i w skład jego wchodząca Komisja Nauk Ekonomicznych. Otwierając obrady prezes PTPN profesor Zbigniew Zakrzewski powitał zebranych, w tym przedstawicieli władz Uniwersytetu i Akademii Ekonomicznej, członków rodziny E. Taylora i licznie zgromadzonych, dawnych Jego studentów. W swoim zagajeniu profesor Zakrzewski, jeden z najstarszych Jego uczniów, przypomniał ważniejsze przejawy niezmiernie czynnego i wielostronnego udziału wielkiego Uczzonego w społecznym życiu nauki. Podjął też zwięzłą próbę umiejscowienia twórczości swego nauczyciela na tle dorobku polskich teoretyków ekonomii, przede wszystkim Jemu współczesnych. Największy twórczy wkład E. Taylora do nauki polegał między innymi na stworzeniu rozwiniętego systemu ekonomii na gruncie określanych założeń, krytycznym opracowaniu dziejów myśli ekonomicznej w ujęciu usystematyzowanym według szkół i kierunków, wzbogaceniu metodologii dociekań teoretycznych w dziedzinie ekonomii, nowym spojrzeniu na niektóre zagadnienia pieniężne doniosłej wagi.

Obradami sympozjum pokierował przewodniczący Wydziału Historii i Nauk Społecznych PTPN profesor Zygmunt Konrad Nowakowski.

Profesor Wacław Wilczyński w referacie na temat związków Edwarda Taylora ze szkołą neoklasyczną przedstawił Jego sylwetkę jako wszechstronnego teoretyka, bynajmniej nie zapatrzonego w dorobek jednej tylko szkoły. Podstawowe Jego dzieło o charakterze metodologicznym *Statyka i dynamika w teorii ekonomii* (Kraków, 1919) wykracza nie tylko poza marshallowski neoklasycyzm, lecz także poza ówczesne stanowisko w tej dziedzinie Józefa Schumpetera. Nawiązanie do dorobku takich ekonomistów jak Knut Wickseil czy John Maynard Keynes nie było u E. Taylora przejawem eklektyzmu, lecz suwerennego wyko-

rzystywania dorobku nauki dla kształtowania własnych koncepcji. Jego *Wstęp do ekonomiki* (Poznań, cz. I 1936, cz. II 1938) zajmuje wyjątkowe miejsce" w polskim i nie tylko polskim piśmiennictwie ekonomicznym lat trzydziestych. Oskar Lange napisał entuzjastyczną recenzję tej książki, W dziele tym na szczególną uwagę zasługuje obiektywizm badawczy E. Taylora, stojącego konsekwentnie na gruncie dyscypliny teoretycznej, określanej przez Niego jako „ekonomika” i mającej charakter ściśle nomologiczny. W dziełach, których wiodącą intencją było objaśnienie rzeczywistości, a więc tego co jest, wykrywał przypadki podejścia właściwego normatywnym naukom, ustalającym jak być powinno. Uchybienia takie zdarzały się przedstawicielom ogólnie uznanych kierunków myślowych, w tym chrześcijańskiej doktryny społecznej. Podstawową zaletą *Historii rozwoju ekonomiki* E. Taylora jest jasna i precyzyjna prezentacja różnych kierunków myśli ekonomicznej w ujęciu systemowym. Autora cechuje tu niezwykła lojalność wobec poszczególnych twórców i ich koncepcji, troska o wierne odtworzenie ich toku rozumowania, ocena ich poglądów według starannie uzasadnionych kryteriów. Prof. W. Wilczyński określił wspomniane dzieło jako do dziś najbardziej wartościowy naukowo podręcznik historii myśli ekonomicznej. E. Taylor-teoretyk bynajmniej nie stronił od publicystyki, a także od angażowania się w sprawy polityki gospodarczej. Niezależnie od Jego wybitnego udziału w dyskusji nad inflacją zabierał głos na temat wolności gospodarczej i jej zakresu. Nie był przy tym jej bezkrytycznym zwolennikiem. Jego „głęboki realizm promieniował na uczniów, wśród których było i jest wielu uczonych i działaczy zajmujących wysokie stanowiska w życiu państwowym i gospodarczym Polski Ludowej.

Docent Zenobia Knakiewicz skierowała swe rozważania na zagadnienia pieniądza w dorobku Edwarda Taylora. Szczególną uwagę poświęciła trzem problemom doniosłego znaczenia: czy i w jakim zakresie koncepcje Profesora różniły się od poglądów w dziedzinie pieniężnej autorów Jemu współczesnych, w jakim stopniu Jego zapatrywania są zgodne z dzisiejszym rozumowaniem poszczególnych zagadnień, na czym polega istotny wkład E. Taylora do rozwoju teorii pieniądza. Uczony ten łączył w sposób niezmiernie umiejętny badania empiryczne z refleksją teoretyczną. W swoich dociekaniach interesował się między innymi zmianami wartości wewnętrznej i zewnętrznej pieniądza. Na tym tle przeprowadził krytykę teorii Irvinga Fishera, zwracając uwagę na jej niedostatki. Ustosunkował się również do teorii parytetu siły nabywczej Gustafa Cassela, dostrzegając jej istotne walory. E. Taylor sformułował ogólną teorię inflacji oraz scharakteryzował i poddał ocenie rozwój teorii pieniądza reprezentowanej przez najznamienitszych ekonomistów. Profesor interesował się też żywo polityką pieniężno-kredytową oraz wpływem pieniądza na wymianę z zagranicą. Edwarda Taylora można uważać za nominalistę. Uważał on, że pieniądź „jest tylko

pośrednikiem wymiany i miernikiem wartości, czerpiącym w czystej swej formie wartość tylko ze swej funkcji obiegowej". Przez wartość pieniądza rozumiał jego siłę nabywczą podkreślając przy tym, że wskaźniki cen hurtowych stanowią pewną przybliżoną miarę zmian siły nabywczej ogólnej, czyli mającej znaczenie w ogóle dla obrotu gospodarczego. Podkreślał także, że pieniądz ma charakter kredytowy i stanowi ważny element układu gospodarczego. Już 60 lat temu traktował pieniądz w sposób zbliżony do dzisiejszego. Profesora E. Taylora można zaliczyć do współtwórców teorii dochodowej pieniądza, co wyrażało się w nowym ujęciu kwestii szybkości obiegu pieniężnego. Obliczając tę szybkość wiązał ilość pieniądza z dochodem.

Z kolei, profesor Antoni Skowroński naświetlił w swoim referacie wpływ twórczości Edwarda Taylora na praktykę. Na wstępie nawiązał do swojej publikacji z 1934 roku, zawierającej charakterystykę Jego poglądów w zakresie problemów makroekonomicznych. Tym razem zwrócił szczególną uwagę na Jego myśli należące do sfery zainteresowań ekonomiki przedsiębiorstwa. Mając na względzie i oceniając różnorodne procesy gospodarcze, E. Taylor przypisywał doniosłe znaczenie punktom widzenia, według których rozpatruje się je i objaśnia. Prelegent wyraził opinię, że dla ekonomiki przedsiębiorstwa takim punktem widzenia jest kompleks zagadnień „koszty-wyniki". Przypominając dziś twórczość wybitnego uczonego teoretyka warto podkreślić, że ta sfera zjawisk była Jemu bardzo bliska. Do Jego uczniów zaliczali się, obok przyszłych adeptów nauki, liczni przedstawiciele kierowniczych sfer praktyki, w tym dyrektorzy wielkich przedsiębiorstw. E. Taylor wymagał od swoich studentów gruntownego opanowania teorii jak również zrozumienia wpływu czynników zewnętrznych różnego rodzaju na bieg życia gospodarczego. Wiedza ta znakomicie ułatwiała byłym słuchaczom Profesora, a po latach kierownikom przedsiębiorstw, podejmowanie trafnych decyzji w zmiennych, a niekiedy bardzo trudnych warunkach.

Profesor Janusz Ziółkowski nie mógł wygłosić swego przygotowanego na sympozjum referatu na temat socjologicznych aspektów myśli ekonomicznej Edwarda Taylora ze względu na pilny wyjazd w ważnych sprawach rodzinnych.

Listę prelegentów zakończył profesor Zygmunt Konrad Nowakowski, naświetlając sylwetkę Edwarda Taylora jako człowieka i wychowawcy. W biografii Profesora zostały tutaj wplecione rysy Jego bogatej osobowości. Wybitny uczony urodził się 26 IX 1884 roku w Kielcach z ojca Stanisława, adwokata i sędziego i matki Marii z Różyckich. W 1903 roku ukończył maturą tamtejsze gimnazjum klasyczne, po czym podjął studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W 1909 roku uwieńczył je stopniem doktora praw. Już podczas studiów krakowskich, a następnie, pracując aż do 1917 roku w biurze Patronatu Spółek Oszczędności i Pożyczek przy Wydziale Krajowym we Lwowie,

z zapałem rozczytywał się w literaturze ekonomicznej polskiej i obcojęzycznej. I tą drogą, poprzez naukę własną, wykształcił się w dziedzinie ekonomii tak dalece, że mógł w 1917 roku habilitować się na Wydziale Prawa w Krakowie na podstawie pracy pt: *Pojęcie spółdzielczości*, otrzymując stopień docenta, z uprawnieniami nauczania ekonomii politycznej i skarbowości. Na tym zakończył się dla E. Taylora niezmiernie owocny okres młodości, w którym wykazał ogromną pracowitość i wytrwałość. W niepodległej Polsce związał się na stałe z Poznaniem i jego uniwersytetem, zostając profesorem ekonomii i skarbowości. On to przyczynił się do przekształcenia Wydziału Prawa w Wydział Prawno-Ekonomiczny i do utworzenia w jego obrębie odrębnej sekcji ekonomicznej. Był również profesorem Wyższej Szkoły Handlowej, później Akademii Handlowej. W Poznaniu rozwinął rozległą działalność naukową i dydaktyczną, przykładając wielką wagę do kształcenia swoich studentów, w tym zwłaszcza seminarzystów, rozwijając w nich zdolność do samodzielnego, krytycznego myślenia i zachęcając do systematycznego studiowania dzieł treści ekonomicznej. Pod Jego redakcją ukazało się przed wojną ogółem 30 publikacji książkowych, wydanych w ramach Poznańskich Prac Ekonomicznych. E. Taylor był nie tylko wielkim wychowawcą, lecz i gorącym patriotą, szczerze zatroskanym o dobro Ojczyzny, czego dawał dowody między innymi w swoim zaangażowaniu się w publicystyce gospodarczej. W 1939 roku, po wkroczeniu okupanta, został zatrzymany jako zakładnik, a potem, wysiedlony do Gen. Guberni, osiadł w Jędrzejowie. Z żoną Wandą z domu Wybranowską miał czterech synów, z których jeden, Stanisław, poległ w kampanii wrześniowej. Po wojnie E. Taylor powrócił do Poznania, wznowiając swoje zajęcia na Uniwersytecie i Akademii Handlowej. W latach 1949 - 1956 przeniesiony został w stan spoczynku, a w 1956 roku reaktywowany. W 1960 roku przeszedł na emeryturę. Zmarł 9 VIII 1964 r. w Poznaniu, pozostawiając nauce polskiej, Uniwersytetowi, Akademii Ekonomicznej oraz całej gospodarce obfity plon twórczej myśli, jak również wykształconych przez siebie, licznych ekonomistów — ludzi nauki i praktyków, z których wielu objęło eksponowane, wysoce odpowiedzialne stanowiska.

Drugą, pozareferatową część sympozjum, zgodnie z jego programem, zajęły wystąpienia okolicznościowe. Proroktorzy Wojciech Stankowski z UAM i Klemens Matulewicz z AE przypomnieli wielkie zasługi E. Taylora dla rozwoju obydwu uczelni. Kierownik Zakładu Ekonomii Politycznej UAM, docent Edward Cyron, podkreślił Jego cenny wkład o charakterze dydaktyczno-wychowawczym. Niejednym ciepłym wspomnieniem, niejednym ciekawym spostrzeżeniem dopełnili obrazu sylwetki Uczzonego i Wychowawcy Jego uczniowie, profesorowie Barbara Prandecka, Stanisław Raczkowski i Zbigniew Zakrzewski. E. Taylor, sam niezwykle pracowity i bardzo wykształcony, wdrażał swoich słuchaczy do solidnego studiowania, a w umysłach tych seminarzystów, którzy

zdradzali predyspozycje do pracy naukowej, rozwijał i umacniał zamiłowania w tym kierunku. Nie poprzestając na tym, służył adeptom nauki dalszą konkretną pomocą. I jeszcze jedno, Profesor Taylor, sam żywo zainteresowany różnymi przejawami kultury, a zwłaszcza muzyką, której był wielkim wielbicielem, zachęcał również swoich seminarzystów do poddawania się jej urokom przez uczęszczanie na koncerty symfoniczne. Zasłużony Uczony był z pewnością osobowością bogatą, łączącą wybitne zdolności twórcze na polu nauki z postawą nauczyciela i wychowawcy, który swoim przykładem kształtował umysły i charaktery studiującej młodzieży.

Uczestnicy sympozjum podjęli dwie jednomyślne uchwały, zmierzające do uczczenia pamięci Edwarda Taylora. Po pierwsze, przez wystąpienie do prezydenta miasta Poznania przy poparciu władz UAM, AE i PTPN z prośbą o nazwanie jednej z ulic Jego imieniem i po wtóre, przez przychylne ustosunkowanie się wspomnianych instytucji dla projektu uhonorowania zasłużonego Profesora i Jego dzieła tablicą pamiątkową, ufundowaną przez żyjących Jego uczniów i umieszczoną w odpowiednim dla tego celu miejscu.

Na koniec przewodniczący prof. Z. K. Nowakowski złożył serdeczne podziękowanie za udział w sympozjum wszystkim zebranym, w tym przedstawicielom UAM i AE, rodzinie Profesora Taylora, prelegentom oraz organizatorom imprezy.

EDWARD TAYLOR (1884 - 1964). SYMPOZJUM AT THE PTPN

Summary

On the hundredth Anniversary of the birthday and the twentieth Anniversary of the death of prof. Edward Taylor a solemn Symposion took place at the Poznan Society of the Friends of Sciences (PTPN). Opening the symposion, prof. Zakrzewski recalled the main stages of scientific and social life of that scholar.

The debates were presided by the Chairmen of the History and Social Sciences Department at the PTPN — prof. Zygmunt Konrad Nowakowski. The symposion consisted of two parts. The first one was devoted to a pronouncement of earlier elaborated papers while the second brought occasional pronouncements and appearances.

At the conclusion of debates two resolutions were adopted to celebrate the memory of the late prof. Edward Taylor. The first one, directed to the President of Poznań, is applying to name one of the city streets after Edward Taylor and the second one designing a foundation of commemorating plate by the Professor's disciples and situating it in a suitable place.